

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу **Крилова Максима Анатолійовича** за темою **«Розвиток інституту дипломатичного захисту фізичних та юридичних осіб»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право

1. Актуальність обраної теми та її зв'язок з науковими програмами.

Питання дипломатичного захисту є одним із найважливіших у зовнішньополітичній діяльності усіх держав, які перебувають у двосторонніх дипломатичних і консульських зносинах між собою. Не зважаючи на тривалу історію існування дипломатичних відносин, держави так і не виробили на сьогодні справедливий та ефективний механізм дипломатичного захисту фізичних та юридичних осіб. А тому, держави нерідко вдавалися до використання силових засобів заради захисту власних амбіцій, грубо порушуючи при цьому норми міжнародного права і існуючий на той час правопорядок.

У зв'язку з цим цілком слушною є думка автора поданого дисертаційного дослідження про те, що лише в сучасному міжнародному праві дипломатичний захист починає отримувати відповідне юридичне оформлення, котре за своїм спрямуванням забезпечує необхідні умови для захисту прав власних громадян за кордоном, а також передбачає заходи, які є доступними для держав з цього приводу.

Не зважаючи на те, що дипломатичне і консульське право в науковому вимірі знаходиться в центрі уваги багатьох вчених-міжнародників, однак тема дипломатичного захисту як в широкому, так і у вузькому розумінні цього слова, на жаль, не отримала свого належного комплексного дослідження у вітчизняній науці міжнародного права. Відтак, звернення автора до зазначеної тематики є своєчасним

і актуальним, з огляду на реальний стан функціонування українського відомства закордонних справ.

Актуальність теми дисертаційного дослідження, обрана Криловим М.А., зумовлена необхідністю певного переосмислення існуючих в минулому стереотипів чисто політичного підходу до інституту дипломатичного захисту і зосередження особливої уваги на його правовій природі з урахуванням активної роботи Комісії міжнародного права ООН щодо кодифікації норм цього інституту.

Дисертаційна робота виконана на кафедрі міжнародного та європейського права Національного університету «Одеська юридична академія» відповідно до плану науково-дослідної програми Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» (державний реєстраційний номер 011U0006H) на 2011-2015 рр. та «Стратегія інтеграційного розвитку України: правовий та культурний вимір» (державний реєстраційний номер 0116U001842) на 2016-2020 рр.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, які представлені у дисертаційному дослідженні, необхідно вважати обґрунтованими в достатній мірі. Проведено поглиблений аналіз питання про становлення та розвиток інституту дипломатичного захисту з існуючих досліджень вітчизняних та зарубіжних вчених, розкрито поняття та зміст концепції дипломатичного захисту, з'ясовані умови його здійснення.

Структурна побудова дисертації Крилова М.А. сформована цілком логічно у відповідності до поставлених мети та завдань дослідження. Основою для отримання результатів дисертаційної роботи слугували використані автором низка наукових методів: історичного та діалектичного, системного, формально-юридичного, аналізу, прогнозування, а також прийоми наукового пізнання: індукція, дедукція, аналогія, абстрагування і конкретизація. Вибір та застосування сучасних методів, належна теоретична база та вирішення низки сформульованих

завдань забезпечили відповідну наукову обґрунтованість положень, висновків, а також дозволили досягти поставленої мети.

Докладний аналіз концепції дипломатичного захисту та умов його здійснення дозволили автору розкрити правову природу та сутність дипломатичного захисту, відмежувати його від інших понять, з'ясувати категорію «громадянство» як передумову дипломатичного захисту, співставити засоби та заходи його здійснення.

Теоретичні положення та рекомендації з приводу врегулювання питань дипломатичного захисту, які сформульовані в дисертаційній роботі, було висвітлено в публікаціях автора та оприлюднено на міжнародних науково-практичних конференціях.

Достовірність та переконливість результатів дослідження підтверджується їх апробацією на міжнародних та всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях, а також публікаціями у наукових виданнях, які відповідають змісту дисертації і досить повно характеризують найбільш важливі її положення.

Вищевикладене засвідчує належний рівень обґрунтованості теоретичних і методичних положень, сформульованих Криловим М.А., і достовірність отриманих ним результатів.

3. Наукова новизна отриманих результатів. Наукова новизна результатів дисертаційного дослідження охоплює низку розроблених теоретичних положень, методичного підходу та практичних рекомендацій щодо правового регулювання відносин, які виникають у процесі здійснення дипломатичного захисту.

Автор доводить, що заснування системи ООН призвело до встановлення формальних, і в той же час дуже важливих для інституту дипломатичного захисту правил (с. 52).

В роботі наголошується, що при застосуванні заходів щодо дипломатичного захисту власних громадян та юридичних осіб «виникають міжнародно-правові відносини, які немислимі без участі держави» (с. 57). І саме держава, на думку дисертанта, має право вживати заходів або не вживати їх, а також вирішувати, які заходи необхідно вжити. Хоча я не зовсім розділяю цю думку, оскільки таке

твердження побудоване на підставі теоретичних джерел та судової практики кінця XX століття. Вважаю, що початок XXI століття висунув на перше місце питання прав людини, її честь і гідність та обов'язок держави захищати своїх громадян за кордоном (ст. 25 Конституції України).

Заслуговує на увагу авторське визначення поняття дипломатичного захисту, яке охоплює «комплекс заходів, визнаних відповідно до міжнародного права, за допомогою яких держава діє в умовах розширеної юрисдикції щодо своїх громадян з метою захисту своїх прав при дотриманні встановлених необхідних умов» (с. 67).

Наукову новизну і практичну цінність складають розроблені в роботі теоретичні питання щодо відмежування дипломатичного захисту від інших дипломатичних дій (с. 85-101), а також аргументація автора стосовно правової природи та сутності дипломатичного захисту (с. 101-128).

Автором надана функціональна характеристика інституту дипломатичного захисту, відповідно до якої реалізується відповідальність держави, що впливає із порушення нею особистих прав або власності іноземців (тобто як процесуального інституту); з іншого боку, є основою для запровадження комплексу заходів, за допомогою яких держава діє в умовах розширеної юрисдикції стосовно своїх громадян з метою захисту своїх прав (як матеріального інституту) (с. 25, 67-68).

Важливим теоретичним доробком автора є його твердження про те, що право міжнародних організацій пред'являти претензії в інтересах своїх співробітників не ґрунтується на дипломатичному захисті, а засноване на притаманному організаціям прямого права, що стосується їх функціонування як суб'єкта міжнародного права (с. 96, 103). Привертає увагу думка автора про те, що процедури врегулювання спорів, передбачених двосторонніми інвестиційними договорами, надають іноземним інвесторам більше переваг, ніж звичайна система дипломатичного права, оскільки вони забезпечують інвестору прямий доступ до міжнародного арбітражу, і цим самим вони уникають політичної невизначеності, властивій дискреційному характеру дипломатичного захисту і може призвести до того, що інвестор забезпечить судові рішення, котре може бути виконане безпосередньо в національному суді (с. 99). В таких випадках дипломатичний захист виключається.

Слід погодитися з думкою дисертанта про те, що «основним принципом, що лежить в основі інституту дипломатичного захисту, є інтереси держави громадянства, з іншого боку, у міру їх розвитку, інші інтереси також враховувалися при формулюванні деяких правил» цього інституту (с. 109). Але з іншого боку, інтереси держави-відповідача також не можуть бути повністю проігноровані.

Цілком слушною є думка автора, що у практиці держав, конституціях, а також у міжнародно-правовій доктрині висловлюється підтримка на користь того, що держави мають не тільки право, але й юридичний обов'язок захищати своїх громадян за кордоном (с. 121).

Звертає на себе особливу увагу переконання дисертанта в тому, що бурхливий розвиток права прав людини ще не скоро зможе повністю замінити дипломатичний захист (с. 138). І як зазначає далі автор, «сьогодні очевидно, що в основі дипломатичного захисту лежить не порушення права держави через своїх громадян, а реальне порушення індивідуальних прав таких громадян» (с. 152).

Принциповим положенням в роботі є твердження про те, що застосування сили не вважається припустимою формою примусу для отримання відшкодування шкоди іноземцям. Це означає, що дипломатичний захист повинен здійснюватися мирними засобами, повний перелік яких не визначений (с. 197, 198).

Наведені у дисертаційній роботі обґрунтування положень наукової новизни результатів дослідження, авторські публікації підтверджують відповідність висновків та результатів дисертації Крилова М.А. встановленим вимогам щодо їх новизни та достовірності.

4. Теоретична цінність і практична значущість наукових результатів.
Наукове значення отриманих результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних положень і висновків, які в значній мірі збагачують юридичну науку з проблем міжнародно-правового регулювання дипломатичних відносин, і зокрема дипломатичного захисту.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення дисертації можуть бути впроваджені у навчальний процес для методичного забезпечення дисциплін «Міжнародне право», «Дипломатичне та

консульське право», «Право зовнішніх зносин», а також для розробки міжнародних договорів, які стосуються порядку здійснення дипломатичного захисту.

5. Повнота викладення наукових результатів дисертації в опублікованих працях. Основні теоретичні та практичні положення і висновки дисертаційного дослідження викладено у 16 наукових працях, з них: 6 статей – в наукових фахових виданнях, 2 статті – у іноземних наукових виданнях, 8 публікацій – за матеріалами конференцій. Аналіз публікацій дає підстави для висновку, що результати дослідження, авторські новації, узагальнення та удосконалення теоретичних положень, організаційні та методичні рішення і рекомендації достатньо повно відображені у друкованих працях. В дисертації використані лише ті результати досліджень, які були отримані автором особисто. Обсяг друкованих робіт та їх кількість відповідають встановленим вимогам щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук.

Результати дослідження доповідались і отримали позитивну оцінку на 7 міжнародних науково-практичних конференціях. З огляду на це, апробацію результатів дисертаційної роботи слід вважати достатньою.

6. Відповідність дисертації встановленим вимогам. Дисертація Крилова М.А. «Розвиток інституту дипломатичного захисту фізичних та юридичних осіб» має загальноприйнятну логічну структуру, що складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Роботу викладено у чіткій логічній послідовності, написана в науковому стилі та грамотно.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації. В цілому погоджуючись з логікою дослідження та його науковою новизною, а також оцінюючи достатній рівень розробки теоретико-методичних положень і практичних рекомендацій, необхідно зазначити, що деякі положення є дискусійними:

1. Зайвим видається кількаразове повторення в роботі висловлювання Е. де Ваттеля щодо захисту державою своїх громадян (с. 10, 18, 32, 70). Більш доцільно

було використати його погляди на формування в майбутньому концепції дипломатичного захисту.

2. В роботі відчувається надмірне захоплення «історизмом» на шкоду юридичному аналізу дипломатичного захисту.

3. Оскільки в дисертаційному дослідженні були проаналізовані питання роботи Комісії міжнародного права на тему відповідальності держав та дипломатичного захисту, відповідно, виникає питання: «Чи такий підхід з боку Комісії МП сприяв дослідженню цих тем, чи навпаки розпорошив суть вирішення цієї проблеми?»

4. Враховуючи той факт, що консульські установи також можуть виконувати функції щодо дипломатичного захисту, постає питання, чи можуть норми двосторонніх консульських конвенцій виходити за межі положень Віденської конвенції 1963 р. у плані надання консульської допомоги і дипломатичного захисту громадянам власної держави?

Висловлені зауваження та поставлені питання жодним чином не впливають на загальну позитивну оцінку роботи Крилова М.А. і не знижують її наукову та практичну цінність.

8. Загальний висновок. Дисертаційну роботу Крилова М.А. «Розвиток інституту дипломатичного захисту фізичних та юридичних осіб» слід вважати завершеним науковим дослідженням, результати якого дозволяють вирішити важливі науково-практичні завдання, які полягають в узагальненні теоретичних підходів та розробці практичних рекомендацій, що можуть послужити для посилення міжнародної діяльності вітчизняного міністерства закордонних справ.

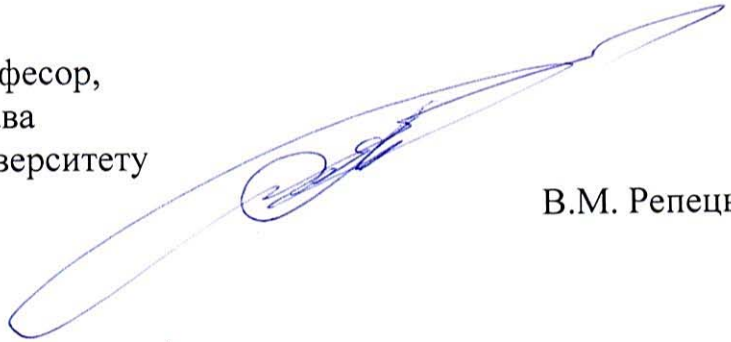
Дисертація Крилова М.А. за змістом і важливістю теоретичних та методичних розробок відповідає рівню дисертацій на здобуття наукового ступеню кандидата юридичних наук. Обрану тему дисертаційної роботи належним чином розкрито; поставлену мету досягнуто; завдання дисертаційної роботи в цілому виконано. Тема дисертації відповідає спеціальності 12.00.11 – міжнародне право.

Автореферат дисертації необхідним чином розкриває основні її положення та висновки, є ідентичним дисертації за структурою та змістом та не містить інформації, що є відсутньою у дисертаційній роботі.

Дисертація «Розвиток інституту дипломатичного захисту фізичних та юридичних осіб» за своїм змістом відповідає п.п. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24.07.2013 р. із наступними змінами та доповненнями, а її автор – Крилов Максим Анатолійович – заслуговує присудження йому наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.11 – міжнародне право.

Офіційний опонент:

кандидат юридичних наук, професор,
зав. кафедри міжнародного права
Львівського національного університету
імені Івана Франка

В.М. Репецький

